

## Ставлення до мови (значення мови і мовлення у процесі спілкуванні людей)

**Анотація:** У статті розглядається проблема використання мови як системи знаків та мовлення як реалізацію суб'єктивних значень у процесі спілкування людей. Переосмислення мови як дискретної замкненої структури знаків (з її специфічними характеристиками: синтаксис, морфологія, лексика...) дозволяє розділити загальні, пануючі у певному середовищі значення понять із суб'єктивними ставленнями до них, глибше осягнути змістову наповненість особистісних значень у процесі спілкування як дії. Розуміння суб'єктивності таких систем, використання цих ставлень у процесі мовлення сприятиме встановленню порозуміння та якісної співпраці між людьми в особистому та суспільному житті.

**Ключові слова:** мова, мовлення, структура знаків, значення, спілкування.

**Abstract:** In this article the problem of using language as the system of signs and speech as realization of subjective meanings in the process of human communication is being reviewed. Rethinking language as a discrete closed structure of signs (with its specific characteristics) allows to divide global, dominant in a certain environment meanings of concepts with the subjective attitude to them, to comprehend deeper the content of individual meanings in the process of speaking. Understanding the subjectivity of such systems, using these attitudes in the process of speaking will conduce establishing the point of agreement and qualitative cooperation between the people in their private and social life.

**Key words:** language, speech, structure of signs, meanings, communication.

Мова і мовлення тісно пов'язані зі щоденним життям людини: вони є найбільш простим, зручним та дієвим способом передачі інформації, а, отже, і засобом спілкування. З огляду на це, актуальність проблеми переосмислення понять мови і мовлення полягає у можливості становлення ефективного та інформативного спілкування людей, побудованого на основі «зустрічі».

Про актуальність питання мови і мовлення говорить значна увага до нього видатих діячів культури та науки. Розробкою його займалися такі відомі вчені: Фердинанд де Сосюр, Л. В. Щерба, Вільгельм фон Гумбольдт, П. Житецький, М. Жовтобрюх, І. Ющук, А. Шлейхер, Мішель Фуко, Жак Лакан, Г.П. Щедровицький. Однак навіть за великої кількості дослідників питання залишається відкритим, що і спричинило появу цієї статті.

Мета роботи: розглянути проблему співвідношення системи мовних знаків із системою суб'єктивних значень у процесі спілкування людей.

Для початку звернімося до етимології поняття. За суворим визначенням ДСТУ 2392-94, мова— це система знаків, що забезпечує процес комунікації та, як правило, складається зі словника та правил. У широкому значенні мова— система звукових і графічних знаків, що виникла на певному рівні розвитку людства, розвивається і має соціальне призначення.

У мовознавстві поняття мови і мовлення вперше отримують своє теоретичне визначення в курсі загальної лінгвістики" швейцарського лінгвіста Фердинанда де Соссюра, який був одним з перших засновників сучасного етапу розвитку мовознавства. Ним були названі основні ознаки, що відрізняють дані явища. Ось що він пише: "Вивчення мовленнєвої діяльності розпадається на дві частини; одна з них, основна, має за свій предмет мову, тобто щось соціальне по суті і незалежне від індивіда; це наука чисто психічна; інша, другорядна, має предметом індивідуальну сторону мовленнєвої діяльності, тобто мову, включаючи фонацію: вона психофізична".

Основнепротиставленнямови і мовлення проводиться Соссюром за критеріємсоціальне - індивідуальне. Соціальний характер мовивідбивається в тому, шоокремалюдина не в змозістворитимову, нізмінитивжеіснуючу.

Мова - надбання всього мовного колективу. Оскільки вона виступає знаряддям спілкування, то може виконувати цю функцію лише тоді, коли вона знаходиться у відносній статистиці, тобто не зазнає кардинальних змін. Мовлення - це акт вживання людиною мови для спілкування.

Мова відрізняється системністю, тобто організованістю її одиниць. Одиниці мови (слова, морфеми, речення) складають інвентар мови. Окрім одиниць, в мові існують правила, закономірності функціонування цих одиниць. Як одиниці, так і правила функціонування є спільними для всіх мовців, що спілкуються певною мовою.

Не заперечуючи таких визначень, у цій статті мова розглядатиметься як замкнена система знаків, де *знак* - це «предмет домовленості», що характеризується сталістю та затвердженістю на загальнолюдському рівні; мовна одиниця, що використовується для вміщення та перенесення у собі загальнодомовлених та особистих значень. *Значення* розглядатимуться як система суб'єктивних ставлень до об'єктів оточуючої дійсності. Суб'єктивне тут - таке, що характеризується незагальністю, обумовленою індивідуальним внутрішньолюдським сприйняттям. Мовлення у статті розглядатиметься як процес виведення суб'єктивних значень мовців у мовний простір між ними, де мова виступатиме незалежним посередником, а значення мовців співставлятимуться та порівнюватимуться один з одним на її основі.

Таким чином, у результаті аналізу мовознавчої літератури варто виділити такі риси мови:

**1. Дискретність.** Мова є відокремленою від людини системою, покликаною переносити значення, а не бути ними. Таке твердження обумовлено нетиповістю та індивідуальністю системи значень кожної людини. Нетиповість ця походить від надвеликої кількості потенційних комбінацій та варіацій життєвого досвіду окремої людини у засвоєнні загальних та присвоєнні власних значень. Тому ця риса покликана нести у собі розуміння неоднозначності мовлення іншого, тобто «слово сказане» не є «слово почуте» (значення предмету мовлення окремих людей може відрізнитися).

**2. Замкненість («слово» - це слово).** Мова - це система, усі одиниці якої та правила їх поведінки уже визначені. Іншими словами - це сітка, в якій кожен вузол (*знак*) має свої певні властивості та пов'язаний (*взаємодіє*) лише з іншими вузлами (*знаками*) цієї сітки. Це твердження базується на *дискретності* мови та роботах структуралістів 20-го століття (Фердинант де Сосюр, Жак Лакан). Ця риса несе в собі розуміння мови як системи-засобу, призначеного для надання суб'єктивним значенням мовця форми та структури у висловленні.

Розглянемо тепер реалізацію системи значень у процесі мовлення. Під час висловлення людини спостерігається феномен кодування значень. Для наочного його зображення скористаємося метафорою. Коли мовець реалізує у мовленні свою систему суб'єктивних ставлень (значення), він схожий на рибачка, який плете сіті (*мовну сітку*); далі мовець передає ці сіті іншому рибачку (*слухачу*); той дивиться на них, перевіряє кожен вузол (*дешифрує знаки, що несуть у собі значення*); якщо він приймає сіті (*значення мовців перетинаються*), рибачки разом ловлять рибу (*відбувається «зустріч»*), коли ні, то другий рибачок плете свої сіті (*мовець складає свою сітку з метою передати своє ставлення*).

«Зустріч» - місце де системи значень людей перетинаються, тобто вони знаходять «спільну мову». Необхідною умовою цього явища є налаштованість людей один на одну, значною частиною якої є побудована з обох сторін система ставлень до власних ставлень, тобто досягнення *суб'єктивності* своєї та чужої системи значень та відокремленості від них (*дискретності*) мови як посередника між мовцями, на що і покликане написання цієї статті.

Таким чином, мова є замкненою *дискретною системою знаків*, що виступає посередником у передачі значень - *системи суб'єктивних ставлень до об'єктів оточуючого світу* - між мовцем і слухачем у процесі мовлення, а головною передумовою становлення ефективного спілкування - «зустрічі» - між людьми є побудова *системи «ставлень до ставлень»*, основні положення якої описані у цій статті.

*Драченко Ярослав Петрович*, Факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, гр. ІІІ-156.

*Науковий керівник: Азарова Лариса Євстахіївна*, докт. філол. наук, професор, завідувач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця

e-mail: le-azarova@rambler.ru

*Drachenko Yaroslav*, Faculty of information technology and computer engineering, gr. 1ПІІ-156.

*Azarova Larisa Yevstakhijivna*, Doctor of philology, professor, the head of the Linguistics  
Department of Vinnytsia national technical university, Vinnytsia.

e-mail: le-azarova@rambler.ru